

# Kansrijke Taal in de praktijk

Door: Monique Hansma

Stichting Kansrijke Taal werkt met basisscholen en peuterspeelzalen aan maximale opbrengsten voor taal. Daarbij staat een betekenisgerichte inhoud en didactiek voorop. De basisstructuur van het concept is het taartpuntenschema. Een structuur die houvast biedt bij het opbouwen van een rijk, veelzijdig en samenhangend taalaanbod. Kansrijke Taal biedt doorgaande leerlijnen voor kinderen van 2 tot 12 jaar die aansluiten bij de Referentieniveaus taal.

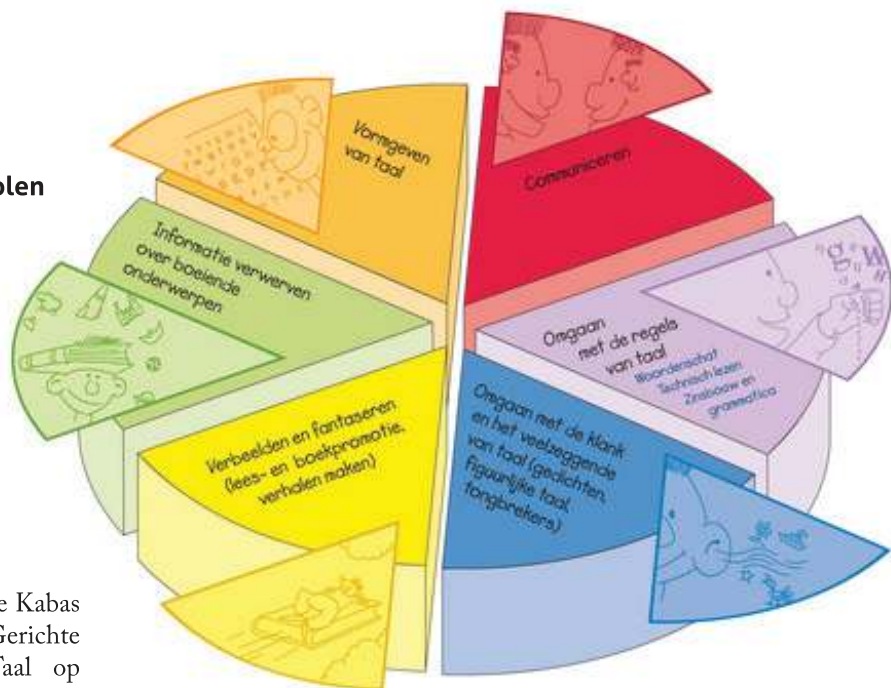
Kindcentrum De Hoven in Rosmalen en Rkbs De Kabas in Franeker zijn twee voorbeelden van ErvaringsGerichte scholen die het praktijkconcept Kansrijke Taal op hun school invoeren. Kansrijke Taal bestaat uit een combinatie van talige inhoud, didactiek en leerdoelen. Leerkrachten en leerlingen regie geven over het leren van taal, taalonderwijs betekenisvol maken en tegelijkertijd structuur en ideeën bieden, dat is de bedoeling van het concept. De Hoven gebruikt Kansrijke Taal als alternatief voor een taalmethode, De Kabas hanteert ernaast (delen van) een methode.

## Kansrijke Taal en ErvaringsGericht werken

- Veel aandacht voor lessen met de hele groep.
- Praten over, maar vooral ook samen doen en ervaren.
- Leerkrachten geven samen hun onderwijs vorm en ondersteunen elkaar.
- Ruimte voor kinderen om tijdens zelfstandig leren eigen initiatief te nemen.
- Rijke leeromgeving deels ingericht met tijdens gezamenlijke lessen gemaakte producten.
- Gebruik maken van taal uit schoolboeken maar ook uit andere bronnen: kranten, informatieve boeken, het internet, gebruiksaanwijzingen, etc.

## Goed plannen

Dat De Hoven geen andere taalmethode naast Kansrijke Taal gebruikt maakt een goede planning belangrijk. Kansrijke Taal voorziet namelijk niet in spelling en schrijfvaardigheid. Het team maakt planningen van activiteiten per periode en per week om zekerheid te hebben dat de activiteiten en lessen uit de acht verschillende taalleerlijnen voldoende aan bod komen. Hiervoor is een basisplanning beschikbaar waarop gevarieerd kan worden. De planningen worden flexibel gehanteerd, ook afhankelijk van initiatieven van kinderen. Vaak staat een thema centraal in de planning.



## Verandergedicht

Het laatste thema dat bij De Hoven aan bod kwam, was ridders en kastelen. Leerkracht Esther Poos en haar groep 3-4 veranderden samen het gedicht Kindje met je rode rokje aan van Maria de Vogel. "Ridder met je maliënkolder aan, wat heb jij vandaag allemaal gedaan?". Esther vertelt: De kinderen hadden snel in de gaten wat de bedoeling was. "Een appel gemoest, een peertje gestoofd?" Dat deed een échte ridder niet. De tweede dichtregel wijzigden ze samen in: Tegen een draak gevochten, een stad beroofd. Er bleken ook overeenkomsten te zijn tussen het meisje met het rode rokje en een ridder. De regel Gymnastiekjes gedaan kon blijven staan; een ridder werd tenslotte niet vanzelf sterk. "Net voordat ik wilde afronden merkte een jongen op: "Maar gymnastiekjes is niet stoer, een échte ridder doet dat niet". Als vervanging werd het woord training gekozen. "Dat doen sporters óók."





Met kinderen een bestaand gedicht veranderen lijkt op het eerste gezicht beperkend ten opzichte van het laten schrijven van een vrij gedicht. Maar deze inperking kan creativiteit ook stimuleren. Het laat kinderen nadenken over de gevoelswaarde die woorden hebben en hen preciezer formuleren wat ze bedoelen. Stichting Kansrijke Taal is voortdurend op zoek naar activiteiten die kinderen ruimte geven creatief te zijn door ze juist een beetje te sturen. Natuurlijk is de activiteit een gedicht veranderen niet ‘van’ Kansrijke Taal. Iedereen kan het bedenken. En dat is ook wel weer het leuke. Veel ervan doen goede leerkrachten eigenlijk al. Alleen passen de activiteiten nu in een structuur van leerlijnen en worden ze doelbewuster ingezet.

Nu de kinderen hadden ervaren wat de bedoeling was van het verandergedicht, konden ze er ook zelfstandig mee werken. Om de werkvorm beter te leren kennen, veranderden de kinderen in de dagen erna een het gedicht Marc van Paul van Ostayen. De zinsdelen die zich leenden om te veranderen, waren onderstreept.

### We kennen het hoor!

Om het gedicht te laten beklijven, leerden de kinderen het vervolgens tijdens het contractwerk uit het hoofd. Ze deden dat in tweetallen. Twee groepjes konden De ridder met de maliënkolder tijdens de presentatie foutloos opzeggen, bij de anderen ging het lang niet vlekkeloos. Het is fijn als je je contractwerk hebt afgewerkt en als zes- of zevenjarige is het nog best lastig om in te schatten hoeveel tijd dat precies kost. Esther: “Ik was van plan om de week erna een nieuw gedicht te veranderen maar heb de planning bijgesteld. De kinderen die het gedicht goed konden opzeggen mochten gaan oefenen met rappen van hetzelfde gedicht, zodat er ook voor hen uitdaging zou zijn. De anderen oefenden nog een weekje door. Ze wilden dat ook graag. Halverwege de week kwamen de eerste groepjes al: “Esther kun je even luisteren? We kennen het hoor, mogen we nu ook een rap maken?” Ze waren gemotiveerd, het moest goed. Aan het einde van de week kende iedereen het gedicht.”

### Thematisch werken als kans

Het werken met thema's geeft de mogelijkheid activiteiten aan elkaar te verbinden zodat ze elkaar versterken. Verandergedicht, uit het hoofd leren, koorlezen, ze vloeien bij De Hoven naadloos in elkaar over. Het woord maliënkolder is bijvoorbeeld afkomstig uit de encyclopedie van moeilijke woorden die de groep gemaakt heeft. In het verzamelen van activiteiten bij thema's schuilt ook een risico. Jezelf de vraag stellen: “Wat is er allemaal leuk om

bij ons thema gaan doen?” resulteert al gauw in een thema dat als los zand aan elkaar hangt. Het thema als enig overkoepelende factor is nooit genoeg voor het bereiken van kwaliteit; de doelen en essenties moeten ook op elkaar aansluiten. De leerlijnen bieden de leerkracht houvast om een doordacht aanbod aan te bieden.

### De moeilijke woorden encyclopedie

Het doel van het maken van de moeilijke woorden encyclopedie is dat je moeilijke, interessante woorden leert, weet wat ze betekenen maar ze daarna ook in de goede context leert te gebruiken. En dat laatste kan goed in een verandergedicht. Of in een woordraadsel.

“Hoe heten de trappetjes die ondersteboven naar de kantelen van een kasteel lopen?” was een als woordraadsel geformuleerde omschrijving uit de encyclopedie die de kinderen samen met kinderen uit groep 5-7 hebben gemaakt. Soms herinnerden kinderen zich het woord niet maar wisten ze wel welk begrip bedoeld werd. Vaak konden ze zich wel delen van de rest van omschrijving herinneren: “Ze zijn van steen gemaakt en er zitten schietgaten in!” Zo konden kinderen laten zien wat ze al wel wisten ook al was het begrip zelf nog niet voldoende ingesleten. De moeilijke woorden hebben de kinderen gekozen uit interessante boeken over ridders en kastelen. Het gaf de mogelijkheid te differentiëren. “Een fort met torens en een ophaalbrug” is ook een goede omschrijving, van een eenvoudiger begrip. In groepslessen maakten de kinderen van groep 3-4 dus een deel van hun eigen leermiddelen. Met hulp van groep 5-6 een encyclopedie over ridders en kastelen met 35 begrippen, een gedicht om uit het hoofd te leren en binnenkort misschien ook wel een ingesproken rap als inspiratiebron.



## Materialen

Daarnaast maken de kinderen gebruik van door scholen en de Stichting gemaakte opdrachtkaarten en andere kaarten, leerspellen et cetera, en zijn er leerkrachtkaarten met doelen, benodigde materialen en een lesopzet voor veel van de activiteiten beschikbaar. Tastbare materialen doen het ook altijd goed. Een grote huishoudtrap om een woordtrap mee te maken bijvoorbeeld, spreekt meer aan dan een werkkaart. Om het begrip 'lang' onder de knie te krijgen, verzamelden de kleuters van Rkbs De Kabas alle auto's die ze in school konden vinden en maakten en zetten die allemaal achter elkaar. Die file, die is lang!

De Kabas heeft ervoor gekozen om naast de genoemde materialen ook een taalmethode te blijven gebruiken. De Kansrijke Taalplanning is daardoor, omwille van de tijd, wat kleiner. Daarnaast vervangt en verrijkt Kansrijke Taal waar mogelijk opdrachten uit de taalmethode.

## Zoek de uitvinder bij de uitvinding

Zoals de een beetje saai invuloefening over uitvindingen in de taalmethode voor groep 5-6: Zoek de uitvinder bij de uitvinding. Leerkracht Helma Reurekas schrapte die en liet de kinderen naar uitvindingen zoeken op het internet. "Als iemand wat interessants gevonden had, legde ik alles even stil en bespraken we het. Zo kwamen we erachter dat veel uitvindingen de naam van de uitvinder dragen. En dat van alles om ons heen ooit uitgevonden is. "O ja, het raam is ook ooit uitgevonden!" Voor de leerlingen was het een nieuwe manier van naar de werkelijkheid kijken. Vervolgens hebben de kinderen zelf een uitvinding gekozen en zo nauwkeurig mogelijk beschreven. Criterium voor de beoordeling was dat iemand die de uitvinding niet zou kennen, zich iets moest kunnen voorstellen bij de beschrijving. Het schrijven verliep daarom in meerdere fases waarin kinderen hun tekstje aan elkaar voorlezen en daarna verbeterden. Ten slotte kwam het gesprek op de essentie van een uitvinding. Het moet gebouwd zijn, vond één van de kinderen, anders is het geen uitvinding. Anderen merkten op dat een uitvinding in ieder geval een naam moet krijgen en sommigen vonden dat je 'er ook wel iets aan moet hebben, wil het een echte uitvinding zijn. Helma: "De opdracht motiveerde kinderen, omdat deze over de werkelijkheid ging."



## Stelling over taalonderwijs:

Kinderen schrijven om gelezen te worden, niet om beoordeeld te worden.



## Website

Een besloten website is het verzamelpunt van materialen en ideeën van Stichting Kansrijke Taal en van circa dertig scholen. Eerder genoemde leerlijnen, basisplanningen, leerkracht- en leerlingkaarten en leerspellen kunnen er gedownload worden. "Net zoals we op school samen met de collega's activiteiten uitwerken, elkaar ondersteunen en bij elkaar in de klas gaan kijken, kunnen we op de website ook over de muur kijken en onze ideeën delen met collega's van andere scholen." geeft Esther aan. Hierdoor worden kwaliteiten van elkaar optimaal benut.

Kansrijke Taal is een praktijkconcept voor taal in de basisschool en biedt acht doorgaande leerlijnen van groep 1 tot en met 8, aansluitend bij de Referentiedoelen Taal:

- Communiceren
- Technisch lezen
- Woordenschat
- Zinsbouw en grammatica
- Gedichten, figuurlijke taal, tongbrekers
- Lees- en boekpromotie en verhalen maken
- Informatie verwerven over boeiende onderwerpen
- Vormgeven van taal

Een traject training en invoering Kansrijke Taal duurt twee à drie jaar.

## Monique Hansma

Coördinator Kansrijke Taal  
E-mail: [moniquehansma@kansrijketaal.nl](mailto:moniquehansma@kansrijketaal.nl)  
Website: [www.kansrijketaal.nl](http://www.kansrijketaal.nl)